

УДК [316.346.2-055.2+296.68] США

БАСАУРІ ЗІЮЗІНА АННА МАРІЯ,

магістр релігієзнавства, викладач кафедри культурології Інституту філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ЖІНКИ В РАБІНАТІ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена історії становлення жіночого рабинату в іудаїзмі США. Оскільки сміха (звання рабина) надається в теологічних навчальних закладах, то авторка акцентує свою увагу саме на них. Розглянуто позицію представників ортодоксального іудаїзму, які, базуючись на Галасі, забороняють жінкам ставати рабинами. Далі розглядається, яким чином навчальні заклади різних напрямів сучасного іудаїзму (реформістського, реконструктивістського та консервативного) приймали рішення про дозвіл жінкам вступати до рабинських факультетів та отримувати сміху. Авторка пов'язує ці зміни з феміністським рухом 1960-70 рр. Виділено загальні проблеми жінок під час навчання та після його закінчення: жінки мають менше шансів стати рабинами в громадах, ніж чоловіки; жінкам важче знайти баланс між обов'язками рабина та їхніми жіночими функціями в сім'ї. Показано, що жінки привносять до рабинату нові цінності та стилі управління громадою ("спів-рабинат"). Вони також створюють релігійні обряди, присвячені суто жіночим життєвим циклам.

Ключові слова: рабинат; консервативний іудаїзм; реформістський іудаїзм; реконструктивістський іудаїзм; сміха; висвячення; єврейська громада; жінка в Галасі.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Процес емансипації жінок розпочався наприкінці XIX ст. із виникненням руху суфражисток. У 1960-х рр. феміністки кинули виклик патріархальним традиціям, на яких базувалася більшість сучасних суспільств, у тому числі й американське. Поступово вони домоглися рівних із чоловіками виборчих прав, права на освіту, на однакову оплату праці тощо. Цей процес не міг оминути і єврейську громаду США, яка на той час уже була повноправною частиною американського суспільства. Отримавши громадянські свободи, єврейські жінки вирішили домогтися рівності із чоловіками й у релігії, що виявилось досить складним завданням, оскільки іудаїзм зорієнтований, перш за все, на чоловіків.

Хоча гендерній проблематиці в іудаїзмі присвячено кілька робіт таких українських дослідників, як Віталій Черноіваненко й Олег Козерод, у вітчизняному науковому співтоваристві ще не досліджувалися питання, пов'язані з можливістю жінок отримувати сміху. Такий стан справ видається дивним, оскільки в Україні є релігійні громади консервативного й реформістського іудаїзму. На сьогодні ці громади очолюють рабини-чоловіки, але це не означає, що в найближчому майбутньому їх не очолюватимуть жінки. Перераховані вище аргументи й складають актуальність дослідження гендерних питань у рабинаті взагалі й місце та роль жінок в американському рабинаті зокрема.

Об'єктом дослідження є рабинат як певна абстрактна сукупність осіб, які отримали сміху, а отже, мають право називати себе "рабинами". **А предметом** виступають жінки, котрі закінчили іудейські теологічні навчальні заклади та отримали звання рабина в США.

У статті ми маємо на меті простежити, яким чином єврейські жінки домоглися нинішнього місця в рабинаті сучасних напрямів іудаїзму в США. Розкриття теми зумовлює постановку таких **завдань**: розкрити аргументацію представників ортодоксального іудаїзму, які не дозволяють жінкам ставати рабинами; висвітлити історичні та соціальні передумови прийняття жінок на ра-

бинські факультети навчальних закладів реформістського, реконструктивістського й консервативного іудаїзму; визначити загальні та відмінні характеристики процесу фемінізації рабинату сучасних напрямків іудаїзму.

Виклад основного матеріалу. Оскільки ортодоксальний іудаїзм до сьогодні не визнає права жінок на отримання сміхи, спочатку ми розглянемо саме ортодоксальну іудейську позицію із цього приводу, виразником якої є "Єшива Університет" ("ЄУ").

В "ЄУ" чоловіки та жінки навчаються окремо, а професії, які можна тут отримати, не збігаються. Наприклад, серед вибору факультетів для чоловіків переважають точні науки, а в жінок - мистецтво та культура [див.: 16], жінкам не дозволяється вступати на рабинський факультет [8].

Галаха забороняє жінкам вивчати сакральні іудейські тексти, знання яких є вимогою для отримання сміхи. Жінки та чоловіки повинні дотримуватися заповідей, які гендерно чітко розділені: обов'язкові для чоловіків та обов'язкові для жінок. Поділ заповідей указує на поділ сфер впливу та існування. Відтак, жінку обмежено в участі в публічному житті єврейської громади, але їй надається право регуляції приватної сфери, тобто родини та домогосподарства.

Однією з причин, чому жінки не можуть ставати рабинами, є те, що вони звільнені від обов'язкового виконання міцвот (заповідей), пов'язаних із часом (тобто від щоденної триразової молитви, а також від виконання ритуалів релігійних свят, які теж чітко прив'язані до певної дати та часу). Відповідно, лише та людина, яка повинна виконувати цей вид міцвот, має право проводити пов'язані з ними церемонії та зобов'язувати інших членів громади дотримуватися цих заповідей, а такою людиною може бути лише чоловік [14, с. 312-313].

Деякі представники ортодоксального іудаїзму вважають, що через галахічну заборону жінкам ставати рабинами саме питання про таку можливість викликає не реальною потребою часу, а лише політичними амбіціями, бажанням ліберальних іудеїв довести рет-

роградність та відсталість ортодоксальних і власну відданість сучасним гуманістичним цінностям [6, с. 28-29]. Ортодоксальний іудаїзм виступає категорично проти пристосування Галахи до мінливих умов сучасності. Немає приводу сумніватися, що така позиція залишиться незмінною ще довгий час.

Першим іудейським теологічним навчальним закладом, який дозволив жінкам навчатися на рабина, став "Хібру юньйон коледж" - Єврейський інститут релігії ("ХЮК"-ЄІР), виразник ідей реформістського іудаїзму.

"ХЮК"-ЄІР - це науковий, духовний та професійний центр підготовки лідерів реформістського іудаїзму. Після закінчення навчання на рабинському факультеті "ХЮК"-ЄІР випускники отримують диплом магістра за спеціальністю "Єврейська література" та звання рабина [2, с. 1]. Із дня свого заснування та станом на 2012 р. "ХЮК"-ЄІР висвятив 3059 рабинів, серед яких 648 жінок. Ізраїльський філіал Коледжу випустив 74 рабини (з 1980 р.), 25 із яких - жінки (з 1992 р.) [5].

"ХЮК"-ЄІР уперше висвятив жінку на рабина в 1972 р. Саллі Дж. Прізанд вступила на рабинський факультет "ХЮК"-ЄІР у 1968 р. із непереборним бажанням отримати сміху. За словами самої С. Дж. Прізанд, керівництво "ХЮК"-ЄІР несерйозно поставилося до того, що вона подала документи на рабинський факультет. Вони вважали, що вона або перейде на інший факультет, або вийде заміж, або просто не закінчить навчання, як це робили її попередниці на рабинському факультеті [4]. Коли ж їй удалося отримати сміху, то виявилось досить важко знайти роботу за спеціальністю, оскільки навіть ліберальні реформістські громади не хотіли приймати на роботу рабина-жінку. Після 7 років роботи на посаді помічника рабина, отримавши чітку відповідь, що вона не зможе стати головним рабином цієї громади, С. Дж. Прізанд звільнилася. У наступні роки вона переважно працювала в громадах на посадах капелана, просвітника тощо. Лише в 1981 р. вона стала рабином Монмауського реформістського храму в м. Тінтон Фалз, Нью-Джерсі, власне, де вона й працювала до 2006 р. [10].

Як зазначає Джанет Р. Мардер, жінки-рабини не мають рівних прав із чоловіками-рабинами. Наприклад, вони отримують менше грошей за ту саму роботу, вони не займають високих посад у громадах, не очолюють великих громад [9, с. 272-273]. Дослідниця зазначає декілька причин преференції жінок-рабинів працювати в маленьких громадах: 1) мала кількість великих громад; 2) прив'язаність до певного місця проживання; 3) більші можливості проявити себе, стати прикладом для інших у маленьких громадах [9, с. 280-284].

Жінки приходять до рабинату з іншими, ніж у чоловіків цінностями та іншими поглядами на організацію громади. Жінки менше хвилюються про своє кар'єрне зростання, аніж про налагодження певної "мережі" взаємодії між усіма членами громади. Жінки запропонували новий тип керівництва єврейською громадою: так званий "спів-рабинат", коли громадою керує не один рабин, а два, один із яких є жінкою [9, с. 285-290].

Майже одночасно з рішенням про висвячення жінок на рабинів у "ХЮК"-ЄІР було прийнято подібне рішення й у щойно заснованому Реконструктивістському рабинському коледжі (РПК), який готує релігійних та світських лідерів для громад реконструктивістського іудаїзму.

У 1968 р. Федерація реконструктивістських громад та хавурот заснувала в пригороді м. Філадельфія РПК [12, с. 96]. Станом на 2005 р. РПК випустив 283 рабини та 2 канторів, серед яких - 132 жінки. Цікаво також, що другою жінкою-рабином у США стала випускниця саме

РПК - Сенді Айзенберг Сассо, яка отримала сміху 19 травня 1974 р. [15, с. 149].

Засновник реконструктивістського іудаїзму Мордехай Каплан схвально ставився до активної ролі жінок у єврейській громаді. Ще в 1922 р. він дозволив жінкам та чоловікам сидіти разом на релігійних службах у синагозі. Того самого року донька М. Каплана, Джудіт Каплан, стала першою дівчиною, яка в день свого повноліття зробила алію до Тори та читала недільну главу Тори під час шабатньої ранкової служби. Для Дж. Каплан уперше було проведено церемонію повноліття, аналогічну тій, що робиться для хлопців (бар міцва - івр. "син заповіді"). Згодом вона отримала назву "бат міцва" (івр. "донька заповіді"). Сьогодні бат міцва є невід'ємною частиною святкування повноліття багатьох дівчат у неортодоксальних іудейських громадах. Уже в 1936 р. М. Каплан запропонував план з надання рівності жінкам у релігійному житті. Він підкреслював, що самі жінки повинні робити кроки в цьому напрямку, оскільки вважав дії чоловіків від імені жінок недостатніми та нещирими [7, с. 291-292].

У часи заснування РПК питання рівних прав та можливостей для жінок уже відкрито дискутувалося в американському суспільстві, а "ХЮК"-ЄІР уже навчав жінок на рабинському відділенні. Але для уникнення зайвих проблем керівництво РПК вирішило не набирати жінок на перший рік навчання в 1968 р. Наступного року лише одна жінка подала заяву на вступ, а в 1974 р., коли Сенді Айзенберг Сассо отримала сміху, уже половину студентів РПК становили жінки і ця пропорція зберігається до сьогодні [7, с. 295-296].

Жінки-рабини зацікавлені в розробці нових або адаптації старих ритуалів саме для позначення специфічно жіночого життєвого циклу. Наприклад, у 1975 р. рабі С. Айзенберг Сассо створила церемонію надання імені новонародженій дівчинці (аналогію до церемонії британці для хлопчиків). Жінки-рабини запропонували новий тип ктуби (шлюбного контракту), у якому б відзначалися рівні права та обов'язки чоловіка та жінки, а під кінець шлюбної церемонії бокал розбивають не тільки чоловіки, а й жінки [7, с. 303-305].

Останнім напрямом іудаїзму, який прийняв рішення про можливість висвячення жінок на рабинів, був консервативний іудаїзм. Єврейська теологічна семінарія (ЄТС) є всесвітнім академічним та духовним центром консервативного іудаїзму, вона була заснована у 1886 р. [1]. ЄТС вперше зарахувала до рабинського факультету 18 студенток у 1984 р. [див.: 11]. Цьому передувала довгий підготовчий процес, який розпочався 14 березня 1972 р., коли група жінок-феміністок "Езрат Нашім" подала до Рабинської асамблеї консервативного іудаїзму лист під назвою "Вимога змін". У ньому жінки підкреслювали зміни, які відбуваються в суспільстві, перш за все, визнання рівних прав та можливостей для жінок. І лідери консервативного іудаїзму визнавали це незаперечним фактом, оскільки зобов'язали дівчаток нарівні із хлопчиками навчатися єврейської традиції в початковій та середній школі. На думку укладачів документа, нелогічно навчати жінку, але не давати їй можливості використовувати та розвивати набуте знання, тим самим змушуючи єврейських жінок реалізовувати свій інтелектуальний та духовний потенціал за межами синагоги та громади. Жінки "Езрат Нашім" вимагали: 1) надати жінкам право членства в синагогах, тобто в релігійних громадах; 2) рахувати жінок в мін'яні; 3) дозволити жінкам повноправно брати участь у релігійних ритуалах (алійот, читання Тори тощо); 4) дозволити жінкам свідчити в релігійному суді; 5) дозволити жінкам подавати на розлучення; 6) дозволити жінкам вступати

на факультети, де готують рабинів та канторів, а потім дозволити їм працювати в синагогах за обраною спеціальністю; 7) сприяти обранню жінок до керівних органів у синагогах та в єврейській громаді загалом; 8) визнати обов'язковими для жінок виконання всіх заповідей, які є обов'язковими для чоловіків [3].

Через п'ять років після цього звернення (у 1978 р.) жінкам було дозволено ставати членами синагог, але лише в 1983 р. керівництво ЄТС оприлюднило рішення про прийняття жінок на навчання до рабинського факультету, яке базувалося на респонсі рабі Джоеля Рота. Він рекомендував керівництву ЄТС приймати жінок до рабинського факультету, але за однієї умови: якщо вони попередньо добровільно приймуть зобов'язання повністю дотримуватися всіх міцвот. Тільки жінки, які свідомо та безперервно будуть виконувати абсолютно всі заповіді, можуть бути релігійними лідерами громад, тобто рабинами [13]. Лише протягом 1985-1993 рр. ЄТС висвятив на рабинів 52 жінки.

Основна проблема, із якою зіткнулися жінки після отримання сміхи та початку роботи рабинами консервативних громад - це врівноваження професійного та особистого життя. Деякі жінки зустріли неприйняття власної консервативної громади, яка засуджувала спосіб життя чоловіка, у якого жінка - рабин [14, с. 327]. Друга проблема, мабуть, є характерною лише для консервативного іудаїзму, оскільки він підтримує ідею обов'язкового виконання більшості міцвот, відповідно є більш вимогливим до членів своєї громади.

Висновки

Дозвіл про висвячення жінок на рабинів став наслідком загальноамериканського руху за рівні права та можливості жінок, який досяг свого апогею в 60-70-і рр. ХХ ст. Це свідчить про сильну інтегрованість єврейських громад різного напрямку іудаїзму в американське суспільство. Поступово ліберальні напрями іудаїзму (реформізм, реконструктивізм, а згодом і консервативний іудаїзм) надали можливість жінкам вступати до рабинських факультетів власних теологічних навчальних закладів та отримувати сміху. Непохитно залишається позиція ортодоксального іудаїзму, який навіть не розглядає можливість для жінок ставати рабинами. Жінки-рабини мають менше шансів знайти роботу за фахом після закінчення навчання, що часто пояснюється традиційним небажанням громад наймати на посаду рабина-жінку. Також єдиною для всіх напрямів іудаїзму залишається проблема суперечності між роботою рабина та іудейським ідеалом жінки, яка вважається, перш за все, хранителькою домашнього вогнища та вихователькою дітей. З іншого боку, включення жінок до рабинату різних напрямів іудаїзму відіграє позитивну роль у розвитку відносин між членами громади та її релігійним керівництвом, оскільки жінки-рабини мають трохи інший погляд на проблеми громади й можуть запропонувати нетрадиційні шляхи їх вирішення. Крім того, жінки-рабини в деяких напрямках іудаїзму створюють

нові, особливо жіночі форми релігійних ритуалів, які допомагають багатьом жінкам підтримувати власну релігійність та брати більш активну участь у релігійному житті власної громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. About JTS [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.jtsa.edu/About_JTS.xml.
2. An Extraordinary Life. Your Career as a Rabbi, Cantor, Educator, or Jewish Communal Professional - Hebrew Union College - Jewish Institute of Religion [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://huc.edu/misc/docs/Jewish%20Paths%2011-07.pdf>.
3. Ezrat Nashim [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://jwa.org/system/files/mediaobjects/Ezrat_Nashim.JPG.
4. Interview with First Female Rabbi. Nov. 25, 1973: Rabbi Sally Priesand talks about her work at a N.Y. synagogue [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://abcnews.go.com/Archives/video/sally-priesand-first-female-rabbi-10124653>.
5. Statistics and Where Alumni Serve [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://huc.edu/alumni/statistics.shtml>.
6. Women in the Rabbinate: Female Rabbis or Rabbinic Feminists? [Електронний ресурс] // The Jewish Observer. - May 1984. - Pp. 28-29. - Режим доступу : <http://www.jofa.org/pdf/Batch%201/0035.pdf>.
7. Alpert R. Women in the Reconstructionist Rabbinate / R. Alpert, G. Milgram // Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream / [ed. by Catherine Wessinger]. - University of South Carolina Press, 1996. - Pp. 291-310.
8. Liebman C. S. Yeshiva University / C. S. Liebman // Encyclopedia Judaica / [Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor]. - 2nd edition. - 2007. - Vol. 21. - Pp. 314-315.
9. Marder J. R. Are Women Changing the Rabbinate? A Reform Perspective / J. R. Marder // Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream / [ed. by Catherine Wessinger]. - University of South Carolina Press, 1996. - Pp. 271-290.
10. Nadell P. S. Sally Jane Priesand [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://jwa.org/encyclopedia/article/priesand-sally-jane>.
11. Panitz M. Jewish Theological Seminary (JTS) / M. Panitz // Encyclopedia Judaica / [Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor]. - 2nd edition. - 2007. - Vol. 11. - Pp. 328-331.
12. Raphael M. L. Judaism in America / M. L. Raphael. - New York : Columbia University Press, 2003. - 234 p.
13. Roth J. On the Ordination of Women as Rabbis [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.jtsa.edu/prebuilt/women/roth.pdf>.
14. Schulman S. R. Faithful Daughters and Ultimate Rebels: The First Class of Conservative Jewish Women Rabbis / S. R. Schulman // Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream / [ed. by Catherine Wessinger]. - University of South Carolina Press, 1996. - Pp. 311-331.
15. Tabak R. P. Reconstructionist Rabbinical College / R. P. Tabak // Encyclopedia Judaica / [Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor]. - 2nd edition. - 2007. - Vol. 17. - Pp. 149.
16. Yeshiva University, official site [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.yu.edu>.

Басаури Зюзина Анна Марія,

магістр релігієзнавства, преподаватель кафедри культурології Інститута філософського образования и науки Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова, г. Киев

ЖЕНЩИНЫ В РАВВИНАТЕ: АМЕРИКАНСКИЙ ОПЫТ

Статья посвящена истории становления женского раввината в иудаизме США. Поскольку смиха (звание раввина) присуждается в теологических учебных заведениях, то автор акцентирует свое внимание именно на них. Рассматривается позиция представителей ортодоксального иудаизма, которые, основываясь на Галахе, запрещают женщинам становиться раввинами. Далее рассматривается, как учебные заведения разных

направлений современного иудаизма (реформистского, реконструктивистского и консервативного) принимали решение о разрешении женщинам поступать на раввинский факультет и получать смиху. Автор связывает эти изменения с феминистским движением 1960-70 гг. Выделены общие проблемы женщин во время и после окончания учебы: у женщин меньше шансов стать раввином в общине, нежели у мужчин; женщинам труднее найти гармонию между обязанностями раввина и женскими функциями в семье. Важно отметить, что женщины привносят в раввинат новые ценности и стили управления общинами ("со-раввинат"). Они также создают религиозные обряды, связанные с чисто женскими жизненными циклами.

Ключевые слова: раввинат; консервативный иудаизм; реформистский иудаизм; реконструктивистский иудаизм; смиха; посвящение; еврейская община; женщина в Галахе.

Basauri Ziuzina Anna Mariya,

MA in religious studies, lecturer at the culturology department, Institute of Philosophical Education and Science, National Pedagogical Dragomanov University

WOMEN IN RABBINATE: THE AMERICAN EXPERIENCE

The article by Anna Mariya Basauri Ziuzina "Women in Rabbinat: The American Experience" deals with the history of the making of female rabbinat in the USA. Since the granting of semikhah (rabbi ordination) is requires obtaining education in theological educational institutions, the author pays special attention to Jewish educational settings. In the beginning of the article the position of the Orthodox Judaism is described. For example in the Yeshiva University women are prohibited to enter the rabbinical department, because according to Halakha (traditional Jewish religious legislation) women are strongly restricted to become rabbis. The author of the article is convinced that this position will remain stable in the nearest future. Further in the article the process of admitting women to the rabbinical departments and granting them semikhah in different denominational educational institutions (Hebrew Union College-Jewish Institute of Religion, Reconstructionist Rabbinical College and Jewish Theological Seminary) is analyzed. The author sees the changes in the attitude towards women as a part of the American feminist movement in 1960-70's. The problems women face during their studies and after ordination are considered in the article. The common problems for all the four above mentioned denominations are: women have less chances of receiving a position of rabbi comparing to men; it is more problematic for women to find balance between the rabbi functions and family obligations. At the same time women in rabbinat bring new values and new way of management to the Jewish community (co-rabbinat), create new religious rituals commemorating special women life stages (bat mitzvah, ceremony of name giving for a girl etc).

Key words: Rabbinat; Conservative Judaism; Reform Judaism; Reconstructionist Judaism; semikhah; ordination; Jewish community; women in Halakha.

REFERENCES

1. About JTS, available at: http://www.jtsa.edu/About_JTS.xml
2. An Extraordinary Life. Your Career as a Rabbi, Cantor, Educator, or Jewish Communal Professional - Hebrew Union College - Jewish Institute of Religion, available at: <http://huc.edu/misc/docs/Jewish%20Paths%2011-07.pdf>
3. Ezrat Nashim, available at: http://jwa.org/system/files/mediaobjects/Ezrat_Nashim.JPG
4. Interview with First Female Rabbi. Nov. 25, 1973: Rabbi Sally Priesand talks about her work at a N.Y. synagogue, available at: <http://abcnews.go.com/Archives/video/sally-priesand-first-female-rabbi-10124653>
5. Statistics and Where Alumni Serve, available at: <http://huc.edu/alumni/statistics.shtml>
6. Women in the Rabbinat: Female Rabbis or Rabbinic Feminists?, *The Jewish Observer*, May 1984, pp. 28-29, available at: <http://www.jofa.org/pdf/Batch%201/0035.pdf>
7. Alpert R., Milgram G. (1996) Women in the Reconstructionist Rabbinat, *Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream*, Ed. by Catherine Wessinger, University of South Carolina Press, pp.291-310.
8. Liebman, C.S. (2007), Yeshiva University, *Encyclopedia Judaica*, Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor, 2nd edition, Thomson Gale, Vol. 21, pp. 314-315.
9. Marder J. R. (1996), Are Women Changing the Rabbinat? A Reform Perspective, *Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream*, Ed. by Catherine Wessinger, University of South Carolina Press, pp.271-290.
10. Nadell P. S., *Sally Jane Priesand*, available at: <http://jwa.org/encyclopedia/article/priesand-sally-jane>
11. Panitz M. (2007), Jewish Theological Seminary (JTS), *Encyclopedia Judaica*, Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor, 2nd edition, Thomson Gale, Vol. 11, pp. 328-331.
12. Raphael M. L. (2003), *Judaism in America*, Columbia University Press, New York, 234 p.
13. Roth J., On the Ordination of Women as Rabbis, available at: <http://www.jtsa.edu/prebuilt/women/roth.pdf>.
14. Schulman S. R. (1996), Faithful Daughters and Ultimate Rebels: The First Class of Conservative Jewish Women Rabbis, *Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream*, Ed. by Catherine Wessinger, University of South Carolina Press, pp. 311-331.
15. Tabak R. P. (2007), Reconstructionist Rabbinical College, *Encyclopedia Judaica*, Fred Skolkin, editor-in-chief; Michael Berenbaum, executive editor, 2nd edition, Thomson Gale, Vol. 17, p. 149.
16. Yeshiva University, official site, available at: <http://www.yu.edu>

© Басаурі Зюзіна Анна Марія
Надійшла до редакції 14.04.2014